

Σαββατοκύριακο 8-9 Μαρτίου 2014

22 **Ν**οη BIBΛΙΟΔΡΟΜΙΟ

κριτική

Του **Δημοσθένη Κούρτοβικ**

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΝΥΦΑΝΤΑΚΗΣ

«Ό,τι έγινε δεν έγινε ποτέ»

Την παραμονή της μεγάλης Κρίσης, τρεις νέοι άνθρωποι βλέπουν ήδη κλειστό τον ορίζοντα της ζωής τους, σ' ένα περιβάλλον όπου τα όνειρα πεθαίνουν νωρίς

Εχει γίνει πολύ σπάνιο να εμφανίζονται ελληνικά αφηγήματα που δεν ντρέπονται να συστηθούν ως αυτό που είναι: νουβέλες. Στη μεγάλη τους πλειονότητα τα πεζά αυτά πλασάρονται ανεπτυχθέντα στο κοινό ως μυθιστορήματα και το ωραίο είναι ότι συχνά οι ίδιοι οι συγγραφείς τους βαυκαλίζονται πως τέτοια έγραψαν. Εκτός αυτού, οι περισσότεροι επίδοξοι συγγραφείς σήμερα θεωρούν ότι το να ξεκινήσουν με νουβέλες ή διηγήματα είναι κατώτερο όχι μόνο των φιλοδοξιών τους αλλά και της στάθμης των δυνατοτήτων τους, γι' αυτό εισβάλλουν στη λογοτεχνική σκηνή πάνω στο κουδουνιστό και συνθήως ογκώδες άρμα ενός μυθιστορήματος. Παραδέχομαι, λοιπόν, ότι το αρχικό ερέθισμά μου για ν' ασχοληθώ με τον πρωτοεμφανιζόμενο, τριαντάχρονο Ιάκωβο Ανυφαντάκη ήταν η συμπάθεια που μου προκάλεσε η σεμνότητα της ένδειξης «νουβέλα» κάτω από τον τίτλο. Αλλά διαβάζοντας το βιβλίο, η συμπάθεια έγινε ευχάριστη έκπληξη: τυπικά πρωτόλειο, το πεζογράφημα αυτό μοιάζει δημιουργήμα ενός τεχνικά έμπειρου, γλωσσικά συμπαγούς και συναισθηματικά ώριμου (ίσως μάλιστα υπερώριμου) συγγραφέα.

Τρία κλασικά έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας συνιστούν το μαγνητικό πεδίο, για να το πούμε έτσι, όπου εκτυλίσσεται αυτή η νουβέλα. Είναι τα «Απόψεις ενός κλόουν» του Χάινριχ Μπελ, «Ο θάνατος στη Βενετία» του Τόμας Μαν και «Μαντάμ Μπobaρί» του Φλομπέρ. Και τα τρία μιλούν για άπιαστα όνειρα, χαμένες ψευδαισθήσεις, ανθρώπους που τους αποσασθρώνει μια άχαρη και στυγνή πραγματικότητα. Οι συχνές αναφορές σ' αυτά, έντεχνα ενσωματωμένες στην αφήγηση, υποδεικνύουν μια αντιστοιχία ανάμεσα στους κεντρικούς χαρακτήρες τους και τα τρία βασικά πρόσωπα της νουβέλας. Ειρωνική, πικρά ειρωνική αντιστοιχία. Πρώτον, επειδή αυτά εδώ έχουν ήδη ξοδέψει τη ζωή τους πριν φθάσουν στα σαράντα. Και δεύτερον, επειδή δεν θα γίνουν ποτέ, όπως εκείνοι, εμβληματικοί τραγικοί ήρωες - ο κόσμος τους είναι πιο επαρχιώτικος, με στενότερα όρια ακόμη και από εκείνον της Εμα Μποβαρί.

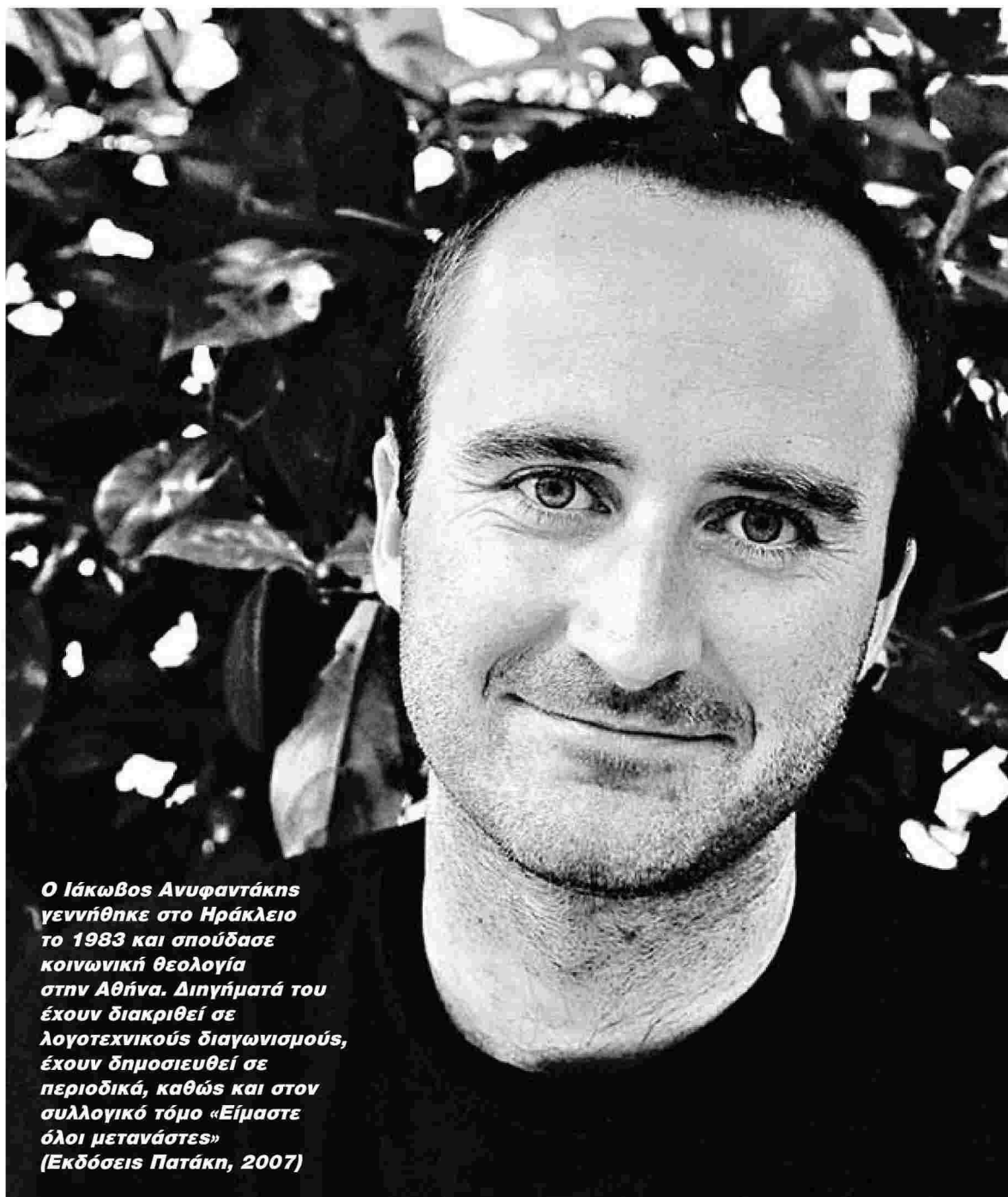
Αυτά τα τρία πρόσωπα είναι ο 37χρονος αφηγητής, λέκτορας της Γερμανικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με διδακτορικό γύρω από τον «Κλόουν» του Μπελ, η

Γεωργία, μια παλιά φίλη και συμφοιτήτριά του, που η δική της διατριβή αφορούσε τον «Θάνατο στη Βενετία», και (με όψιμη εμφάνιση στην αφήγηση) η Βίκυ, φίλη των δύο από το πανεπιστήμιο, ερωμένη του αφηγητή για ένα διάστημα και παράλληλα αρραβωνιασμένη μ' έναν χασάπη από την Καλαμάτα, τον οποίο και παντρεύτηκε στη συνέχεια.

Η αφήγηση αρχίζει το καλοκαίρι του 2009, παραμονές της Κρίσης (κάτι που δεν είναι χωρίς σημασία). Ο αφηγητής, απομονωμένος στα Γιάννινα, μ' ένα αίσθημα στασιμότητας τόσο στην επαγγελματική όσο και στην προσωπική ζωή του, συχνάζει για μπάνιο στις παραλίες της δυτικής Ηπείρου. Σε μια από αυτές τις εξορμήσεις του συναντάει τυχαία τη Γεωργία, με την οποία δεν είχε πια επαφή εδώ και πολλά χρόνια. Λιγομίλητη, κλειστή και σαν να είναι αλλού, η Γεωργία ζει κι αυτή σ' ένα τέλμα: καθηγήτρια σ' ένα χωριό της Κρήτης, συμβατικός γάμος με έναν πολύ μεγαλύτερο της άνδρα, δύο παιδιά, κανένα όνειρο για το μέλλον. Ο αφηγητής θα συναντηθεί μαζί της άλλη μια φορά και θα προκύψει μια πολύ σύντομη, σπασμωδική ερωτική συνεννόησή τους - η μόνη σε όλη τη διάρκεια της σχέσης τους.

Μια ενδιαφέρουσα ιδιομορφία της αφήγησης είναι ότι κινείται ανάδρομα στον χρόνο: από το παρόν σε μια προηγούμενη φάση της ζωής του αφηγητή και της Γεωργίας, και από εκεί σε μια ακόμα προγενέστερη. Το τέχνασμα αυτό έχει εφαρμοστεί από τον Πίντερ στο θεατρικό έργο του «Προδοσία». Η δραστηριότητά του έγκειται στο ότι εντείνει την αίσθηση της θλιβερής σημερινής κατάστασης των χαρακτήρων, καθώς μας παρασύρει πίσω σε πιο φωτεινές περιόδους της ζωής τους, όταν υπήρχαν ακόμα συγκινήσεις και αισθήματα προσημνής, παρότι στον ορίζοντα ξεπρόβαλλαν ήδη οιωνοί της επικείμενης παρακμής.

Έτσι, στο δεύτερο μέρος της νουβέλας βρίσκουμε τον αφηγητή, περίπου δέκα χρόνια πριν, πρωτοδιορισμένο καθηγητή στο γυμνάσιο ενός χωριού της Κρήτης και μ' έναν δυνατό ερωτικό δεσμό να δίνει χρώμα στη ζωή του, ενώ η Γεωργία, στο ίδιο χωριό, έχει ήδη μπει στον δρόμο της παραίτησης. Στο τρίτο μέρος, που ανατρέχει σε μια εποχή λίγο μετά το πέρας των σπουδών

Ο Ιάκωβος Ανυφαντάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο το 1983 και σπούδασε κοινωνική θεολογία στην Αθήνα. Διηγήματά του έχουν διακριθεί σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς, έχουν δημοσιευθεί σε περιοδικά, καθώς και στον συλλογικό τόμο «Είμαστε όλοι μετανάστες» (Εκδόσεις Πατάκη, 2007)

των πρωταγωνιστών, μπαίνει στην ιστορία η Βίκυ. Αν και αρραβωνιασμένη στην Καλαμάτα, κοιμάται στην Αθήνα με τον αφηγητή, αλλά θα τον εγκαταλείψει χωρίς δισταγμούς για να «νοικοκυρευτεί» στο πλευρό του καλαματιανού κρεσπώλη. Σ' αυτό το μέρος κυρίαρχη θέση έχουν η αποπνικτική επαρχιώτικη εθιμοτυπία του γάμου της Βίκυς και μια νοσηρή ερωτική σχέση που αρχίζει η Γεωργία μ' έναν από τους καλεσμένους.

Νουβέλα με υποτυπώδη, αν όχι ανύπαρκτο μύθο, το «Αλεπούδες στην πλαγιά» επιβάλλει την εστίαση της προσοχής μας στη συμπεριφορά των χαρακτήρων του. Δύο πράγματα μας κάνουν τη μεγαλύτερη εντύπωση σε αυτήν. Το ένα είναι η γρήγορη παραίτησή τους από οποιοδήποτε προσωπικές διεκδικήσεις, η αμαχητί υποταγή τους στις συνθήκες του περιβάλλοντός τους. Το άλλο είναι η ψυχική αδιαφάνειά τους. Ακόμα και ο αφηγητής, με τις σύντομες, αχρωμάτιστες από επίθετα, απλώς διαπιστωτικές προτάσεις του, δεν μας αφήνει να καταλάβουμε πολλά από αυτό που συμβαίνει μέσα του. Η Γεωργία δείχνει να είναι

ένα πρόσωπο με δυσκολία, σχεδόν ανικανότητα έκφρασης και με πολλά απωθημένα. Στο άλλο άκρο η Βίκυ, ηδυσπαθής και χωρίς αναστολές, ακολουθεί ωστόσο και αυτή χωρίς δεύτερη σκέψη την πεπατημένη ενός μικροαστικού γάμου «α λα Μποβαρί». Και οι τρεις χαρακτήρες αποδέχονται, σαν να είναι αυτονόητα ή αναπόφευκτα, πράγματα ασύμβατα με τα προσόντα και, υποψιαζόμαστε,

τις βαθύτερες επιθυμίες τους. Ίσως γι' αυτό τα γεγονότα της ζωής τους δεν καταχωρίζονται στη συνείδησή τους. «Ό,τι έγινε δεν έγινε ποτέ» λέει η Γεωργία στον αφηγητή μετά το τέλος της οδυνηρής εμπειρίας της στην Καλαμάτα. Και πολλά χρόνια αργότερα ο αφηγητής θα της αντιγυρίσει αυτήν τη φράση, μετά την πρώτη και τελευταία φορά που θα κάνουν έρωτα.

Και εδώ είναι που γίνεται θλιβερότερη η σύγκριση των τριών πρώων της νουβέλας με τα λογοτεχνικά αντίστοιχά τους. Εκείνα ζούσαν το μαρτύριο του πάθους τους ως την τελική συντριβή, πράγμα που τους έδινε κάτι το επικό. Εδώ, αντίθετα, δεν υπάρχει κανένα πάθος, υπάρχουν (υπάρξαν) μόνο νεανικά σκιρτήματα, που δεν άργησαν να ξεθυμάνουν σ' έναν κόσμο κλειστών οριζώντων. Να φταίει άραγε ο άκαμπος κομπορμισμός την ελληνικής κοινωνίας; Ή μήπως οι προσοντούχοι, διαβασμένοι νέοι της νουβέλας μούδιασαν καταλαβαίνοντας ήδη πριν από την Κρίση, στο αποκορύφωμα της πανελληνίας παραισθητικής ευφορίας, πόσο άχρηστα ήταν στην πατρίδα τους εφόδια σαν τα δικά τους;

Ιάκωβος Ανυφαντάκης
ΑΛΕΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΓΙΑ
ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗΣ, 2013, ΣΕΛ. 117,
ΤΙΜΗ: 8 ΕΥΡΩ